

מי לא מתאים ל'מניין'

ניסיון חייו של ריש לקיש מביא אותו לקביעה מחמירה: אדם שמבצע אקט בעל כוונה אלימה אף אם לא מומשה [?] נקרא רשע.

בתחילת השבוע נזכרתי בסיפור חסידי. מסופר על בעל 'חידושי הרי"ם' שחי לפני מאה וחמישים שנה, שבאחד הימים כשהוא חזר מבית המדרש לחדרו, אמר לאחד מנאמני ביתו שלא ייתן לאנשים להיכנס אחריו לחדרו. אכן רבים נדחקו וניסו להיכנס, אבל כיון שקיבל פקודה מפורשת מפי הרבי שלא להכניס איש, עצר החסיד את כל האנשים מלהיכנס פנימה.

אחד האברכים הצעירים נאחז בצירי הדלת בכל כוחו כדי שהיא לא תיסגר. מכיוון שהחסיד הצטווה מפורשות שלא להכניס אף אחד, הוא סטר לצעיר על לחייו, דחפו בכוח וסגר את הדלת אחריו.

באותו יום, לפנות ערב, ביקש האדמו"ר מהחסיד שיכניס תשעה אנשים לחדרו, לפי שרוצה מניין לתפילת מנחה. הלך החסיד והכניס שמונה אנשים, אשר יחד עמו היו תשעה.

הוא ניגש לרבו ואמר: "כבוד הרב, יש מניין בחדר. אפשר להתחיל להתפלל?". שאלו האדמו"ר בתימהון: "איך יש מניין?", והחסיד השיב: "אנחנו תשעה, והרבי עשירי".

אמר לו האדמו"ר: "אני רואה כאן בחדר רק שמונה [?]".

נבהל החסיד ולא ידע מה להשיב. אז המשיך האדמו"ר ואמר: "כנראה חושב אתה שגם אתה מצטרף למניין, אבל איך אצרפך למניין לאחר שהיום היכית יהודי [?]".

התנצל החסיד ואמר כי עשה זאת כדי למלא את רצונו. השיב לו האדמו"ר: "וכי זה רצוני? להכות יהודי עבורי?!"

ההיסטוריה של ריש לקיש

נשאלת השאלה: וכי בגלל שהוא נתן סטירה למישהו הוא לא יכול להצטרף למניין?

מובא בשולחן ערוך: "וכל מי שהכה את חברו הרי הוא מותרם² ואין לצרפו למנין עשרה לכל דבר שבקדושה עד שיתירו לו בית דין" (הלכות גוף ונפש א, א).

יתרה מזו. הגמרא אומרת "אמר ריש לקיש המגביה ידו על חברו אף-על-פי שלא הכהו נקרא רשע". ריש לקיש לקח את זה צעד אחד רחוק יותר ואומר שלא רק שזה שהכה הוא רשע, אלא אפילו מי שרק הרים את ידו על חברו במטרה להכות אותו, כבר נקרא רשע.

מאיפה מגיעה הרגישות הזאת דווקא אצל ריש לקיש? בשביל זה עלינו לדעת מי הוא ריש לקיש ומה היה הרקע שלו.

יש אומרים שבצעירותו למד ריש לקיש תורה, אלא שמתוך מצבו הדחוק פרש מלימוד תורה ומכר את עצמו ללודיים שהם הגלדיאטורים המתגוששים בזירה עם חיות טרף לעיני הצופים ומשם הייתה פרנסתו. בגלל גופו הבריא הוא הצליח בזה. לבסוף הוא ברח מן הלודיים ואז בא הרגע ששינה את חייו.

רבי יוחנן הוא מגדולי האמוראים בארץ ישראל והיה העורך של תלמוד ירושלמי. הגמרא מספרת (ב"מ פד, א) שיום אחד התרחץ רבי יוחנן בירדן. ראוהו ריש לקיש (שהיה חברו מנוער) וקפץ אחריו אל הנהר. אמר לו רבי יוחנן "חילך לאורייתא" (רבי יוחנן ניצל את ההזדמנות כדי להחזיר את חברו מנוער לתורה), כלומר, מאחר ויש לך כל כך הרבה כוח, הנך יכול לנצל זאת ללימוד התורה. השיב לו ריש לקיש: "שופרך לנשי"³ רבי יוחנן היה איש יפה תואר מאד, וריש לקיש אמר לו שיופיו ראוי לנשים.

ענה לעומתו רבי יוחנן, אם תחזור בך ותתחיל ללמוד תורה אשכנע את

אחותי שתנשא לך, שהיא יפה יותר ממני? ריש לקיש הסכים, ור' יוחנן לימד אותו מקרא ומשנה ועשאו גדול בתורה עד שהגיע כמעט למדרגתו של ר' יוחנן בעצמו. ריש לקיש היה זה שאמר את המאמר "המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע".

ריש לקיש שבא ממקום של אלימות ידע שכדי להילחם בה לא מספיק לענוש את מי שכבר הכה בפועל, אלא צריך לדאוג לאמצעי מניעה ולסכל מראש כוונה אלימה. לכן הוא אומר שמי שרק מגביה את ידו כדי להכות את חברו כבר נקרא רשע.

משה חותר למגע

ריש לקיש למד זאת מהסיפור של משה רבנו.

כשאנו קוראים בפרשת שמות על משה רבינו, אנו מגלים שבעצם אנחנו יודעים מאד מעט על חייו. אנו קוראים על לידתו וכיצד יוכבד הניחה אותו ליד היאור, וכן על סיפור הצלתו על ידי בת פרעה. אחר כך אנחנו קוראים על הסנה הבוער, ואז משה כבר בגיל שמונים.

רק חמשה עשר פסוקים מפרידים בין לידת משה לסיפור של הסנה, שבהם התורה בעצם מסבירה מדוע בחר הקב"ה במשה כמנהיג של עם ישראל, זה ה"רזומה" שלו.

הסיפור הראשון הוא "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" (שמות ב, יא). הרבי מסביר שמשה היה הנסיך שגדל בביתו של האדם החזק ביותר בעולם, "מושל בכיפה". זהו הילד שבת פרעה אימצה אותו והייתה מוכנה לעשות עבורו הכל, ובכל זאת? "ויצא אל אחיו".

הוא לא יצא סתם לטייל אלא פנה לראות בשלום אחיו, הוא גילה אכפתיות כלפי בני עמו (שיחות קודש תש"מ כרך א' ע' 487). ומה משה רואה? מצרי רוצה להרוג יהודי. מיד "ויפן כה וכה וירא כי אין איש", הוא בחן את האזור לראות אם מישהו קם להגן על היהודי הזה, אבל הוא ראה

שאינן איש ולאף אחד זה לא אכפת. הוא הרג אפוא את המצרי והציל את היהודי.

למחרת שוב יוצא משה, והפעם הוא מבחין בשני יהודים רבים. "והנה שני אנשים ניצים ויאמר לרשע למה תכה רעד" (ב, יג). אותו יהודי ענה לו: "ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו". מי מינה אותך פה לשוטר?, אמר לו היהודי. מה אתה מתערב? האם אתה רוצה להרוג אותי כפי שהרגת את המצרי? "וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר".

מדברי משה רבנו בתורה מדייק ריש לקיש "למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה. אף-על-פי שלא הכהו נקרא רשע".

להכות עם היד [?] היפך מטרתה!

שואל על כך הרבי, מהו הדיוק של ריש לקיש: "מגביה ידו על חברו" דווקא, הרי בפסוק נאמר "למה תכה רעד" לשון הכאה סתם, ולא נזכר דווקא לשון "המגביה ידו"?

מסביר הרבי: "בעשיית דבר בלתי רצוי גופא [?] יש חילוק בין פעולה בלתי רצויה סתם, לפעולה בלתי רצויה שנעשית בדבר שתכליתו ומטרתו הוא להיפך ממש. מן הקצה אל הקצה מהפעולה הבלתי רצויה שנעשית בו. כלומר, כשלוקחים דבר שתכליתו ומטרתו היא לעשיית טוב, ומשתמשים בו לפעולה הפכית ממש [?] הרי זה חמור יותר מעשיית פעולה בלתי רצויה סתם.

"ובענין זה מודגש החומר ד"המגביה ידו על חברו": תכליתה ומטרתה [?] עשיית טוב וחסד לזולת, וכלשון אדמו"ר הזקן בספר התניא: "יד המחלקת צדקה לעניים". היינו, שתכליתה ומטרתה של היד היא [?] נתינת צדקה.

"וזהו הדיוק ד"המגביה ידו על חברו" [?] שבמקום להשתמש בידו בשביל תכליתה ומטרתה, עשיית טוב וחסד לחברו, רוצה להשתמש בידו [?] בשביל דבר הפכי ממש [?] להכות את חברו, חס ושלוש.

"ומובן, שענין זה חמור יותר מאשר המכוון להכות את חבירו ברגלו, למשל, שכן, תכליתה ומטרתה של הרגל הוא עניין ההילוך, להביא את האדם ממקום למקום (ולא נתינת צדקה, כביד), ובמילא, החומר דהכאה ברגל אינו מגיע לחומר ההכאה ביד, מכיוון שאין זה באופן של ניצול דבר שכל תכליתו הוא לתכלית הפכית ממש!".

ולכן אדם שמגביה את ידו ☐ דווקא ☐ על חברו, עוד לפני שהכה כבר נקרא רשע.

וזה מביא אותנו לפרשת השבוע, תזריע, שמדברת בעיקר על נגע הצרעת. ידוע שהצרעת באה בעוון לשון הרע, ועל כך ממשיך הרבי באותה שיחה ואומר:

"והרי גם בלשון הרע מודגש הענין בשינוי הטבע, שהרי תכלית ומטרת בריאת הלשון היא לדיבורים טובים דברי תורה טוב וקדושה, ואילו לשון הרע הוא היפך טבע הבריאה שינוי הטבע" (התוועדויות תשמ"ח ח"א, ע' 410).

אנו נמצאים שבועיים לפני חג הפסח. לכל אחד מאיתנו יש הזדמנות להזמין אנשים לליל הסדר, את אותם אלו שאנו יודעים שלא יהיה להם איפה לערוך סדר. זוהי הזדמנות מצוינת עבור כולנו להשתמש עם הפה, הידיים והרגליים למטרות של אהבת ישראל (רק נקוה שלא תהיה שום מריבה בשלחן הסדר☐).